

Андрій Кобетяк,
д-р політ. наук, доц.,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
(м. Житомир, Україна)

**РЕЛІГІЙНИЙ ЧИННИК У КОНТЕКСТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ:
МІЖКОНФЕСІЙНІ КОНФЛІКТИ В УКРАЇНІ
ТА ЇХНІЙ БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР**

Повномасштабна російська агресія проти України суттєво загострила спектр безпекових викликів, що охоплюють не лише військово-політичну сферу, але й гуманітарний, культурний, інформаційний та релігійний простір. У сучасних умовах протистояння релігійний чинник дедалі частіше розглядається як складова гібридних стратегій, спрямованих на вплив на суспільну свідомість, формування ідентичностей та дестабілізацію внутрішньополітичної ситуації. Науковці підкреслюють, що війна спричинила нову хвилю соціальних, політичних, культурних і релігійних трансформацій, які безпосередньо впливають на стан безпеки суспільства та держави.

У цьому контексті особливого значення набуває релігійний вимір суспільних процесів, оскільки релігійні інституції традиційно відіграють

важливу роль у формуванні колективної ідентичності, суспільних цінностей та моральних орієнтирів. Водночас релігійна сфера може ставати об'єктом інструменталізації в умовах гібридного протистояння, коли конфесійні суперечності використовуються для поглиблення соціальних протиріч і формування атмосфери недовіри у суспільстві.

В Україні релігійний чинник особливо виразно проявляється у площині міжправославних відносин. Після створення Православної церкви України та надання їй Томосу про автокефалію у 2019 р. конфесійна структура українського православ'я зазнала помітних змін. Водночас процес трансформації юрисдикційної належності релігійних громад супроводжується напруженістю у відносинах між ПЦУ та УПЦ. У низці випадків ці суперечності виходять за межі суто богословських дискусій і набувають ознак ширшого суспільного протистояння, що відображається у публічному дискурсі та медійному просторі [3, с. 190].

Політизація релігійної сфери створює додаткові ризики для суспільної стабільності. Міжнародні дослідники наголошують, що політизація релігії є свідченням порушення соціальної рівноваги та деградації суспільного діалогу. В умовах війни такі процеси можуть сприяти внутрішній поляризації суспільства та створювати сприятливий ґрунт для зовнішніх інформаційних маніпуляцій.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу ролі релігійного чинника у сучасній гібридній війні та з'ясування його впливу на національну безпеку України. Особливої уваги потребує вивчення міжконфесійних конфліктів у православному середовищі, які можуть впливати на суспільну консолідацію, гуманітарну безпеку держави та її міжнародний імідж.

Метою статті є дослідження ролі релігійного чинника у контексті гібридної війни проти України, а також визначення безпекового виміру міжконфесійних конфліктів між ПЦУ та УПЦ та їхнього впливу на національну безпеку, суспільну єдність і євроінтеграційні процеси держави.

Гібридна війна передбачає застосування не лише військових інструментів, але й засобів інформаційного, культурного та релігійного впливу. У цьому контексті релігійні інституції можуть виступати важливими суб'єктами формування суспільних настроїв та символічних уявлень про колективну ідентичність. Релігійна сфера є важливою складовою гуманітарної безпеки держави, оскільки здатна як сприяти консолідації суспільства, так і створювати ризики соціальної дестабілізації. У науковій літературі неодноразово підкреслюється, що проблематика релігійної безпеки тривалий час залишалася недостатньо дослідженою, попри її важливе значення для функціонування системи національної безпеки [4, с. 126].

У сучасних умовах релігійний простір дедалі частіше стає полем інформаційного протистояння. Представники релігійних інституцій також визнають можливість використання релігійного фактору у гібридних стратегіях. Зокрема, Предстоятель ПЦУ митрополит Епіфаній наголошував, що противник активно використовує релігійний чинник у межах гібридної війни. Це свідчить про усвідомлення релігійними лідерами того, що церковний простір може бути інструменталізований у геополітичному протистоянні.

Водночас релігійні інституції повинні усвідомлювати власну відповідальність за збереження суспільної стабільності. В умовах війни особливого значення набуває їхня здатність сприяти суспільній консолідації, розвитку культури діалогу та взаємної поваги між різними релігійними спільнотами.

Однією з ключових проблем сучасної релігійної ситуації в Україні є напруженість між різними православними юрисдикціями. Історично українське православ'я характеризувалося існуванням кількох церковних структур, що сформувалися у період після здобуття незалежності держави. Створення ПЦУ стало важливим етапом у процесі формування релігійної незалежності України, однак супроводжувалося суперечками щодо юрисдикційної належності релігійних громад, храмів і монастирів. У низці регіонів країни ці суперечки призводили до суспільної напруженості та конфліктів між прихильниками різних церковних юрисдикцій.

Варто зазначити, що відповідальність за загострення конфліктної риторики значною мірою лежить на обох сторонах протистояння. З одного боку, представники ПЦУ іноді використовують конфронтаційні оцінки щодо УПЦ, що сприяє поглибленню суспільної поляризації. З іншого боку, УПЦ часто займає жорстку позицію щодо нової церковної структури, що ускладнює можливість конструктивного діалогу [2, с. 46].

Важливим аспектом міжконфесійних суперечностей є їхня політизація. У сучасному суспільному дискурсі релігійна ідентичність дедалі частіше корелює з політичними та геополітичними орієнтаціями. У результаті конфесійна належність може сприйматися як індикатор політичної позиції, що сприяє поглибленню суспільної поляризації. У ситуації війни подібні процеси створюють додаткові ризики для внутрішньої стабільності держави.

Міжконфесійні конфлікти здатні послаблювати суспільну солідарність, формувати атмосферу недовіри між різними групами населення та ускладнювати процеси національної консолідації. У випадках, коли конфесійні суперечки набувають публічного характеру, вони можуть використовуватися зовнішніми акторами у пропагандистських цілях [1, с. 67].

Зовнішні інформаційні центри нерідко намагаються представити внутрішні релігійні суперечності як свідчення глибокого розколу українського суспільства. У такому випадку конфесійні конфлікти стають інструментом інформаційної війни та використовуються для дискредитації України на міжнародній арені. Окрім того, конфесійна поляризація негативно впливає на формування спільної національної ідентичності, яка в умовах зовнішньої агресії є одним із ключових чинників національної безпеки.

Європейська інтеграція України передбачає не лише економічні та політичні реформи, але й утвердження демократичних цінностей, серед яких важливе місце займають свобода совісті, міжконфесійна толерантність та культура діалогу. У країнах Європейського Союзу значна увага приділяється розвитку міжрелігійної взаємодії та мирного співіснування різних конфесій. У цьому контексті конфлікти між релігійними організаціями можуть негативно впливати на міжнародний імідж держави та ставити під сумнів рівень демократичної зрілості суспільства.

Отже, релігійний чинник посідає важливе місце у структурі сучасної гібридної війни. Релігійна сфера може виступати як чинником суспільної консолідації, так і джерелом соціальної напруженості. Саме тому міжконфесійні конфлікти потребують глибокого наукового аналізу з позицій безпекового підходу.

Ескалація протистояння між різними православними юрисдикціями має негативні наслідки для суспільної єдності, оскільки конфронтаційна риторика, політизація церковного життя та суперечки між релігійними громадами сприяють поглибленню соціальної поляризації. У ситуації війни такі конфлікти можуть послаблювати національну консолідацію та створювати додаткові можливості для зовнішніх інформаційних впливів.

За цих умов особливої ваги набуває розвиток культури міжконфесійного діалогу та взаємної поваги. Релігійні інституції повинні усвідомлювати власну відповідальність за збереження суспільної стабільності та сприяти консолідації українського суспільства. Лише за умови конструктивної взаємодії між різними конфесіями релігійна сфера здатна виконувати консолідуючу функцію та сприяти зміцненню національної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Горкуша О., Филипович Л. Релігійна безпека як складова національної безпеки України в умовах війни. *Схід*. 2024. № 2. С. 65–73.
2. Саган О. Релігійний фактор у контексті російсько-української війни: виклики для держави та суспільства. *Українське релігієзнавство*. 2023. № 96. С. 40–52.
3. Палінчак М., Бокоч В. Релігійний фактор у сучасній російсько-українській війні. *East European Historical Bulletin*. 2023. № 26. С. 187–196.
4. Zdioryk S. Religious dimension of the Russian-Ukrainian war and challenges to Ukraine's national security. *Studia Religiosa*. 2024. Vol. 57, № 2. P. 121–132.